

Werelderfgoed Waddenzee

Verzachten van de randen én herstel onderwaternatuur

Foto: Luchtsurveillance Rijkswaterstaat Noord-Nederland

Programmatische Aanpak Grote Wateren

De grote waterstaatkundige ingrepen in de vorige eeuw maakten Nederland veilig en welvarend. Maar al die dijken, dammen, vaargeulverruiming, inpoldering en peilbeheer én het toegenomen menselijk gebruik hebben ook een keerzijde. In veel grote wateren veranderde de natuurlijke stroming van water en sediment. Daarmee ging veel kenmerkend leefgebied verloren en staan veel wateren niet meer met elkaar in verbinding. Plant- en diersoorten missen daardoor passend leefgebied. Ook zijn de mogelijkheden voor vistrek beperkt. Dit maakt natuur en de ecologische waterkwaliteit kwetsbaar. Daarom hebben die een impuls nodig.

In de Programmatische Aanpak Grote Wateren werken Rijk, regio en maatschappelijke organisaties aan toekomstbestendige grote wateren. Hierbij gaat hoogwaardige natuur samen met een krachtige economie. Voor de Waddenzee gaat het om projecten gericht op natuurlijker overgangen van land naar water en van zout naar zoetwater, vismigratie en herstel onderwaternatuur.

Verhaal van het gebied

De Waddenzee is 's werelds grootste aaneengesloten intergetijdengebied met droogvallende zand- en slibvlakten tijdens eb. Het gebied herbergt een rijke natuur met getijdengeulen, zeegrasvelden, mosselbanken, zandbanken, kwelders, stranden en duinen.

Er leeft een groot aantal planten- en diersoorten, waaronder de gewone zeehond, grijze zeehond en bruinvis. Elk jaar gebruiken 10 tot 12 miljoen trekvogels de Waddenzee als opvetgebied, broedplaats en overwinteringsgebied. De Waddenzee heeft een hoge status van bescherming door internationale verdragen. In Nederland is het hoofddoel 'een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap'. De Waddenzee is een UNESCO Natuurlijk Werelderfgoed. Het gebied is 1.000.000 ha groot, waarvan 270.000 ha in Nederland. Het is ook een Natura 2000-gebied en benoemd als 'natuurlijk waterlichaam' onder de Kaderrichtlijn Water.

Door landaanwinning, dijken en dammen is het oorspronkelijke intergetijdengebied echter grotendeels verdwenen. Geulen en kreken en kommen zijn wezenlijk veranderd en veel kenmerkende overgangen van land naar water en van zoet- naar zoutwater zijn verloren gegaan. Sinds jaar en dag maken mensen gebruik van de Waddenzee en haar omgeving. Denk aan beroeps- en sportvisserij, recreatie- en beroepsvaart, veerdiensten en toerisme. Maar de huidige inrichting, het gebruik en beheer beïnvloeden – samen met klimaatverandering en de intrede van exoten – het mariene ecosysteem. De visstand is onvoldoende en het voedselweb is incompleet. Vooral grote vissen en biobouwers zoals zeegras hebben het moeilijk. Er is ook onvoldoende geschikt leefgebied voor vogels en vissen. De Nederlandse Waddenzee is nu de zwakke schakel geworden in de Oost-Atlantische trekroute van vooral broedvogels. Voor de toekomst koersen we op een duurzaam samengaan van natuur en menselijk gebruik.

Werelderfgoed Waddenzee: wat gaat er gebeuren?

Meer ruimte bieden aan natuurlijke processen, dat is de belangrijkste strategie. Daarnaast willen we het medegebruik van het gebied door mensen beter aan laten sluiten bij de fundamentele kenmerken van de Waddenzee als een open intergetijdengebied. Met 'leren door te doen' proberen we het herstel een extra zetje te geven en de weg vrij te maken voor een grootschaligere aanpak.

We nemen maatregelen om de randen van het wad te verzachten door het terugbrengen van geleidelijke overgangen tussen land en water en zoet- en zoutwater. De dijkversterkingstrajecten langs de Waddenzeekust van het vasteland en de eilanden bieden hiervoor volop kansen. Zo zijn er regionaal mogelijkheden voor 'multifunctionele dijkzones' (zoals de dubbele dijk), vismigratieroutes en binnendijkse brakwaterzones. Op bovenregionale schaal zijn er mogelijkheden voor het heropenen van eerder afgesloten zeearmen langs de Lauwerskust en het Amstelmeer in de kop van Noord-Holland. Hier ligt een verbinding met het project Wieringerhoek.

Het herstellen van de onderwaternatuur is een belangrijke, maar ingewikkelde opgave. We willen biobouwers, zoals de platte oester en zeegras, herintroduceren. Hierdoor kan het voedselweb zich weer duurzaam ontwikkelen. Herstel van de onderwaternatuur vraagt ook om aanpassingen van menselijk medegebruik als visserij en baggeren.

Wat levert het op?

Met het verzachten van de randen en het herstellen van de onderwaternatuur streven we naar het ontstaan van meer natuurlijke processen en de terugkeer van karakteristieke leefgebieden, geleidelijke overgangen en plantengemeenschappen. Op deze manier maken we weer ruimte voor hoogwaardige leefgebieden voor bijvoorbeeld jonge vissen en bodemdieren, en nemen oppervlakte en aanbod aan voedsel-, rust-, broed- en overwinteringsgebied voor vogels weer toe. Dit geeft het mariene ecosysteem van de Waddenzee volop kansen zich te herstellen. Zo wordt het weerbaarder voor grootschalige (klimaat)veranderingen zoals zeespiegelstijging en temperatuursveranderingen.

Overgangsgebieden zijn enorm belangrijk. Ze zorgen ervoor dat het voedselweb tegen een stootje kan. De geleidelijke overgangen van land naar water zijn ook belangrijk voor de waterveiligheid omdat zij de golfbelasting op de dijken langs de Waddenzee verminderen. Met deze inspanningen komen de doelen voor ecologische waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water) en natuur (Natura 2000) in de Waddenzee binnen handbereik. We hopen zo de status van Natuurlijk Werelderfgoed ook voor de komende generaties veilig te stellen.

Werk in uitvoering

Voor het verzachten van de randen van het wad sluiten we in eerste instantie aan bij geplande dijkversterkingen. De eerste projecten die hiervoor in aanmerking komen, zijn het traject Koehoal-Lauwersmeer (50 kilometer) en het traject Lauwersmeer-Vierhuizergat (10 kilometer).

Foto: Jochen Kroel

In 2020-2022 onderzoeken we hoe we bij deze dijkversterkingen een ecologische meerwaarde kunnen ontwikkelen. Dit kan bijvoorbeeld door geleidelijke zoet-zoutovergangen en kwelderontwikkeling. Daarbij kijken de betrokken partijen niet alleen naar de dijkzone, maar worden de koppelkansen in een bredere kustzone gescout. Zo verkennen we de mogelijkheden van een koppeling met het project Holwerd aan Zee, waarin watersysteemmaatregelen (o.a. getijdemeer) zijn voorzien. Ook worden in 2020-2022 haalbaarheidsstudies uitgevoerd naar (grootschalige) systeeminterventies om de verbinding van de Waddenzee met het achterland tussen Den Helder en Lauwerskust te herstellen.

Voor duurzaam en grootschalig herstel van de onderwaternatuur van de Waddenzee wordt in 2020 de verspreiding van de platte oester in gang gezet. Daarnaast starten actiegerichte verkenningen naar de kansen voor verbetering van de ecologische processen (inclusief de betekenis van biogene structuren) en de volgende transitiestappen naar het verminderen van de impact van gebruik. Om kennis en ervaring op te doen willen we daarvoor in 2021 en 2022 concrete pilots uitvoeren.

Toekomstbestendig en klimaatrobuust

We streven naar een veilig en welvarend Nederland. Daarom draaien we de grootschalige waterstaatkundige ingrepen van vroeger niet terug. Wel willen we de 'voetafdruk' van waterbeheer, gebruik en waterveiligheid verkleinen. Waar mogelijk kiezen we voor herstel van getij, aanleg van ontbrekend of verloren leefgebied en geleidelijke overgangen tussen land en water, en tussen zoet en zout. Alle projecten worden toekomstbestendig en klimaatrobuust ontworpen: ze houden rekening met zeespiegelstijging, extreme rivierafvoeren, droogte en opwarmend water. Zo kunnen we ervoor zorgen dat planten en dieren ook dan plek kunnen vinden om te leven en zich voort te planten. Dat draagt bij aan het behoud van de biodiversiteit in ons land, ook in de toekomst.